

2013 október Ról-ről

Pető Iván: Szélsőjobb, szélsőbb jobb, még szélsőbb jobb (Paksa Rudolf: A magyar szélsőjobboldal története. Jaffa Kiadó, Budapest, 2012; Paksa Rudolf: Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013; Paksa Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták. Osiris Kiadó, Budapest, 2013.)

A fiatal, 1981-es születésű történész, Paksa Rudolf, a témában közölt számos cikke után, rövid időn belül három, a magyar szélsőjobboldalról szóló könyvvel is jelentkezett. A Jaffa Kiadónál megjelent két kötet közül az egyik elsősorban életrajz, a másik a magyar szélsőjobb napjainkig érő története, a Jobbikkal bezárólag. Mindkettő úgynevezett ismeretterjesztő munka. A magyar nemzetiszocialistákról szóló monográfia szigorúan tudományos igényű, néhány soros kitekintést nem számítva, témáját csaknem hetven évvel ezelőtt lezárja.

A szerző életkora önmagában nem érdemelne említést, ha ő maga nem tartaná fontosnak kiemelni, hogy felnőni látszik a téma kutatóinak olyan új nemzedéke, amelynek szakmai munkáját már nem befolyásolják a korábbi klisék. És nemcsak deklarációval, hanem a korábbi feldolgozások, a történeti irodalom értékelésével, mondhatnánk, minősítésével is jelzi: nemzedéke munkáit a korábbi feldolgozásoktól éles cezúra választja el. Tény, az elmúlt bő tíz évben új történész-nemzedék jelentkezett, amelyik a XX. század első feléről jelentős, új ismereteket közlő publikációkkal vétette észre magát, s közéjük tartozik a szerző is. Mindhárom könyvére áll, hogy szigorúságát a megelőző történészgenerációkkal szemben megalapozza önmagával szembeni igényessége, akkurátussága, széles körű forrásismerete és -használata.

A jól áttekinthető szerkezetű, puritán, közérthető nyelvű értekezések és a természetesnek tekinthető irodalom- és forrásjegyzék mellett minden kötet további érdemi kellékekkel segíti az olvasót. A nemzetiszocialistákról szóló munkában igen gazdag a fotó- és plakátanyag, valamint jelentős terjedelmű forrásszöveg olvasható, s mindezen túl kronológia és a fontosabb nemzetiszocialista pártok jegyzéke segíti az

érdeklődött. Az életrajzi kötetben néhány szövegközi kép és két orientáló térkép mellett a függelékben kronológia és Szálasi pártjainak felsorolása kapott helyet. A szélsőjobbról szóló munkában igen tanulságos ábra található az érintett pártok elhelyezkedéséről a politikai térben, valamint térképek, amelyek e pártok 1939-es, illetve a rendszerváltás utáni támogatottságát teszik könnyen áttekinthetővé.

Paksa szisztematikusan foglalkozik a bemutatott mozgalmak, pártok nézeteinek előzményeivel, szellemi és politikai környezetükkel, kitérve olyasmire is, hogy mikor milyen személyi konfliktusok, nézetkülönbségek választották el az egymáshoz egyébként közel álló szervezeteket.

A világmegváltó, küldetésstudatos, totalitárius eszmék elkötelezettjeinek szövegei utólag, e rendszerek letűnte után sokszor hatnak bornírnak, nevetségesnek, átlátszóan hazugnak. A történész számára a magyar szélsőjobb is jócskán kínálná az epés, leleplező jellegű megjegyzések lehetőségét, az abszurd, mániákus megnyilvánulások gunyoros hangvétellő interpretálását vagy éppen a programokból következő szenvedések leleplező hangvétellő felidézését. Paksától mindez idegen, az érzelmi megnyilvánulásoknak, emóciókra apellálásnak nyoma sincs, mondhatni, hidegen, szenttelenül ír. Sőt egészében az olvasónak az a benyomása, hogy Paksa szerint bármiféle morális mérce alkalmazása is eltéríti a történelmet az objektivitástól.

A szerző nem utolsósorban a korábbi elfogult írások számlájára írt, a közvéleményben élő differenciálatlan ismeretek miatt tartja fontosnak a precíz szó- és pontos fogalomhasználatot, a szélsőjobb szerveződések összemossa helyett a köztük lévő különbségek kiemelését, a nézetek valós tartalom alapján történő csoportosítását.

A történettudomány hazai művelőinek jelentős része, de a társadalomtudományok általában is, már a Kádár-korszak nagyobb részében meghaladták a leegyszerűsítő szemléletet, és igyekeztek az 1945 előtti szélsőjobboldal irányzatait szétválasztani, érdemben elemezni. A második világháború végével nagyjából lezárt múlt törekvéseinek differenciálásában inkább csak részletkérdésekben mutatkoznak vitatott kérdések. Ugyanakkor már a jelen szélsőjobboldali szerveződéseinek besorolásában is komolyak a nézeteltérések. Ismert például, hogy a Jobbik beperelte Karsai László történészt, mert egy tévévitában neonácinak nevezte a szervezetet. Itt nem érdemes részletesen kitérni az ügyben született, Karsait elmarasztaló ítélet abszurditására, arra, hogy a per tárgya jócskán belül van a véleménynyilvánítás szabadságán, és arra, hogy a következmények igen messze vezethetnek, ha bárki politikai pártokra tett, dehonesztálónak tartott kijelentését bíróság minősíti. Az eset e helyen azért érdemel figyelmet, mert az ítélet nyilvánossá vált indoklásából tudható: az alperes a bíróság előtt történészi szakértőkkel is bizonyítani kívánta igazát, de kitűnt, hogy a vélemények eltérőek. Karsai szakértői felkérő levelére Paksa válaszul írt – feltehetően – magánlevélben közölte, hogy álláspontja más, mint az alperesé. Munkáiból az is világossá válik, hogy mennyiben.

Nácinak a hitleri nemzetiszocializmus követőit nevezi, újnácinak azokat, akik a hitleri Harmadik Birodalom, illetve hadserege iránt lelkesednek. A Szálasi nézeteivel szimpatizálókat újhungaristáknak hívja. A rendszerváltás utáni, parlamentbe is bekerült pártokat, táborukat a szélsőjobboldalon belüli radikális jobboldalinak, nemzeti radikálisnak nevezi, s azt írja, ezzel utalni kíván arra is, hogy a korábbi szélsőjobboldalhoz képest ezek kevésbé kirekesztők, szélsőségesek. Paksa a szélsőjobboldalt bizonyos törekvések legtágabb gyűjtőfogalmaként használja. E kategóriába sorolja azokat, akik magukat ilyennek nevezték, akiket kortársaik ilyennek tartottak, vagy az utókor ilyennek kezelt. Felmerül persze: e szempontok egymásnak ellent is mondhatnak, ad absurdum a jelek szerint még bíróság is kimondhatja, hogy valamely szervezet nem szélső, tudniillik van nála szélsőbb, és ezért dehonesztálónak találják a kifejezést. A szerző

tartalmi megközelítése azonban kiegészíti az említett szempontokat. E szerint a szélsőjobb közös vonása, hogy elutasítja a fennálló liberális államot és a korlátlan kapitalizmust, ugyanakkor szemben áll a kommunista rendszerrel, elképzeléssel is. Mindezek helyett nemzeti hagyományokra, gyakran a kereszténységre hivatkozva követeli a társadalmi-gazdasági viszonyok jelentős megváltoztatását.

Paksa a nemzetiszocializmust a szélsőjobboldalon belül szintén gyűjtőfogalomnak tekinti, azon irányzatok közös megnevezésének, amelyek totalitárius államot akartak, olyan egypártrendszert, amelyben az állampárt a társadalom működésének minden szférájában jelen van. Idesorolja az olasz fasizmust, a német náciizmust, a spanyol falangizmust és másokat, köztük természetesen a magyar nemzetiszocialistákat is. Utóbbiak többsége önmagát nyilasnak nevezte, ami alól kivételt jelentenek a kaszárskeresztesek és Szálasi hungaristái, valamint mellettük néhány kisebb csoport.

Miközben a könyvek leíró részei természetesen érdemben tárgyalják a magyar szélsőjobb faji, etnikai alapú politikai eszméit és politikáját, az e téren is fellelhető különbségeket, a szervezetek besorolásakor e szempontot nem alkalmazza jellegzetességként a szerző. Ez azért is különös, mert ma ez differentia specificának látszik. Ugyanakkor a két háború közötti szélsőjobboldalnál is megkülönböztető jegy, hiszen míg a dél-európai nemzetiszocializmusokra (kivéve a franciát) kevésbé volt jellemző az ilyen alapú politizálás, addig az északi és a magyar nélkülözhetetlen alapeszméi közé tartozott.

Paksa az objektivitásra törekvés jegyében, a szöveges elemzés kiegészítéseként és hangsúlyozva az eszköz korlátait, mondván, csak ábrázol és nem egzakt tudományt jelenít meg, használja a Politicalcompass.org-on elérhető politikai tájolót. Két dimenzió, a kollektivisták kontra piacpárti, illetve a tekintélyuralmi kontra anarchista tengelyek mentén helyezi el a szélsőjobb törekvéseket. Túl azon, hogy a programok és nem a tényleges politika alapján végzett értékelés a szerző által leírtaknál is kockázatosabb, erősen kétséges, hogy az említett két dimenzió eléggé egyértelműen differenciál. Még félrevezetőbb, hogy a módszer figyelmen kívül hagyja a pártok közötti sok évtizedes korszak különbséget. A programok alapján végzett összevetés, a közhelyé koptatott formulával élve, az Auschwitz előtti és utáni, de egyáltalán, a második világháború előtti és utáni nem veszi figyelembe. Más a helyi értéke ma ugyanazoknak a szavaknak, például a faji, etnikai alapú politizálásnak, és más a mai társadalmi, politikai környezet, mint a két háború között. Ezt figyelmen kívül hagyva lehet arra a következtetésre jutni, hogy a rendszerváltás utáni, parlamentbe jutott szélsőjobboldali pártok nem is olyan szélsőségesek. A módszer gyengeségét jelzi, hogy az objektívnek tetsző összehasonlítás mintha némileg a lassan elfeledett Horthy-fasizmus formulát igazolná, tudniillik – mint a szerző is jelzi – az egykori kormánypártok elképzelése az ábrázolás szerint olykor alig tért el például a nyilaskeresztesekétől, Imrédy pártjától.

„A szélsőjobboldali politika azért tartható károsnak – bármely más doktriner, radikális politikához hasonlóan –, mert érzelmi, illetve hitbéli kérdéssé teszi a politikát, s ezzel elvágja az okos kompromisszumok és reálpolitika lehetőségét” – írja Paksa. – „A szélsőjobboldallal kapcsolatos ellenérzések abból is fakadnak, hogy az kirekesztő, és vonzódik az erőt, dinamizmust sugárzó, félelemkeltő megnyilvánulásokhoz, heccpolitikához.”

A történésznek nem feladata ítéleteket hirdetni, s helyes, ha elfogulatlanul elemzi tárgyát. Paksa munkáinak túlnyomó hányada a múlt szélsőjobboldalát illetően igen magas színvonalon tesz eleget e követelménynek. Ugyanakkor a jelen hasonló törekvéseinél a technokrata

jellegű, neobjektivisták megközelítés félrehord, illetve téves diagnózisból indul ki. A politikát meglehetősen sokféle irány hívei élük meg érzelmi, hitbéli kérdésként, a kompromisszumoknak ez nem akadálya. A szélsőjobb megkülönböztető jegye az 1945 utáni világban az, hogy a társadalmi problémákra, feszültségekre nem egyszerűen a tömegdemokráciákhoz alkalmazkodó populizmussal, demagógiával reagál, hanem megoldásként döntően faji, etnikai kérdéseket állít a középpontba. A félelemkeltő megnyilvánulások pedig nem pusztán ellenérzést, hanem félelmet is keltenek, illetve a társadalom más részét gyűlölködésre uszítják.

Paksa Rudolf: A magyar szélsőjobboldal története. Jaffa Kiadó, Budapest, 2012, 268 oldal, 2940 forint; **Paksa Rudolf:** Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Jaffa Kiadó, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2013, 260 oldal, 3150 forint; **Paksa Rudolf:** Magyar nemzetiszocialisták. Osiris Kiadó, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2013, 400 oldal, 3480 forint.

Tetszik 3 ember kedveli. Az ismerőseid közül te lehetsz az első.

Kapcsolódó írások:

1. **Rainer M. János: Szélről támadva (Paksa Rudolf: A magyar szélsőjobboldal története. Budapest, 2012, Jaffa Kiadó.)** A Jaffa Kiadó az utóbbi években nem először hívja fel...
2. **Mélyi József: A magyar polgári kultúra története (Gábor Eszter: Az Andrássy út körül. Budapest, 2010, Osiris.)** A polgári kultúra kialakulásáról, virágzásáról és hanyatlásáról valószínűleg nem lehet...
3. **Rainer M. János: Elveszett nemzedék – és ami utána következik (Gyurgyák János: Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszme és nacionalizmus története. Budapest, 2007, Osiris.)** Ez a könyv... melynek megírására mindig is készültem...” – óriási...
4. **Pető Iván: Összegezve 2. (Ormos Mária: Múlt a jelenben. Kossuth Kiadó, Budapest, 2013.)** E hasábokon elődöm, Rainer M. János Mindent összegezve címen írt...
5. **Pető Iván: Nem tetszik a rendszer (Tarka ellenállás. Kézikönyv rebelliseknek és békéseknak. Tanulmányok. Szerkesztette Krasztev Péter és Jon Van Til. Napvilág Kiadó, Budapest, 2013.)** A Krasztev Péter, a Millában érdemi szerepet vállaló kultúranropológus és...

Cimkék: **Pető Iván**

